

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНФЛІКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В КОМЕНТАРЯХ КОРИСТУВАЧІВ УКРАЇНСЬКОГО СЕГМЕНТУ СОЦМЕРЕЖІ FACEBOOK

Статтю присвячено аналізу комунікативної конфліктної поведінки українськомовних користувачів соціальних мереж, реалізованої в мовленнєвому жанрі “коментар”. Схарактеризовано поняття комунікативного конфлікту та окреслено особливості його вияву в мережевому дискурсі. Запропоновано розмежування конфліктів “першої ланки” й “другої ланки” як особливих моделей розгортання спілкування коментаторів під дописом у соціальній мережі. Визначено особливості структури комунікативних конфліктів цих типів залежно від участі мовця та адресатів. Окреслено роль мовних засобів у реалізації конфліктної взаємодії. Матеріалом для аналізу слугували коментарі українськомовних користувачів соціальної мережі Facebook.

Ключові слова: соціальна мережа, мережевий дискурс, комунікативний конфлікт, мовленнєвий жанр, коментар.

Shvelidze L. Implementation of Conflict Interaction in the Users' Comments of the Ukrainian Segment of the Facebook Social Network. *The article is devoted to the analysis of communication conflict behavior of Ukrainian-speaking users of social networks implemented in the speech genre “comment”. The article is based on the methods of linguistic pragmatics and Internet linguistics and combines linguistic research of the discourse of social networks presented in the virtual communicative space and the peculiarities of communication behavior of participants in online communication. The aim of the research is to identify the characteristics of the development of conflict interaction and its structuring in network discourse. The goal led to the solution of the following tasks: to define the concept of communicative conflict, to analyze the features of network discourse implemented in the speech genre of comments, to describe the structural models of conflict deployment in the comments of social network users.*

The concept of communication conflict is characterized and the peculiarities of its manifestation in the network discourse based on the work of Ukrainian and foreign linguists are outlined. It is proposed to distinguish between the conflicts of the “first link” and the “second link” as special models for the development of communication of commentators under the post on the social network. The intertextual connections of the post with the comments are analyzed and the mechanisms of formation of “nests” of comments as interdependent discursive complexes are considered. The peculiarities of the structure of communication conflicts of these types depending on the participation of the speaker and addressees are determined. The role of language tools

in the implementation of conflict interaction is outlined. The material for the analysis was the comments of Ukrainian-speaking users of the Facebook social network – well-known politicians and cultural figures, as well as ordinary speakers of the Ukrainian language.

Key words: *social network, network discourse, communication conflict, speech genre, commentary.*

Вступ

Активний розвиток комунікативної лінгвістики, розширення сфери спілкування шляхом залучення віртуальної комунікативної сфери потребують підвищеної уваги мовознавців до вивчення специфіки взаємодії в соціальних мережах. Соцмережі стають простором для обговорення актуальних проблем сьогодення, а відкритість і певний ступінь анонімності комунікантів дає змогу не завжди дотримуватися правил спілкування, тому поширеним явищем у мережевому дискурсі стають конфлікти. Здебільшого вони реалізуються в мовленнєвому жанрі коментарів, розміщених під основним дописом: комуніканти вступають як у дискусію з автором основного допису, так і між собою, утворюючи цілісні “гілки” обговорень. Саме цей тип коментарів і способи їхнього розгортання стали об’єктом нашого аналізу.

Витоки досліджень конфлікту як особливого типу комунікативної взаємодії сягають теорії мовленнєвих актів, зокрема обґрунтування основного принципу спілкування – кооперації – у працях Г. П. Грайса (Grice, 1975). Порушення запропонованих ученим максим якості, кількості, релевантності та способу, що спираються на базовий постулат спільної мети й спільного комунікативного внеску комунікантів, спричиняє виникнення конфлікту як асиметричного, протилежного до кооперації типу комунікативної взаємодії. О. Селіванова наголошує на цій асиметричності конфлікту, а саме на неузгодженості «стратегічних програм комунікантів» (Селіванова, 2008: 604). Конфліктний дискурс неодноразово ставав об’єктом лінгвістичних досліджень. В українському мовознавстві мовну специфіку конфлікту визначено й схарактеризовано в наукових розвідках Л. Білоконенко (2015), Н. Войцехівської (2018), Л. Славоної (2012), С. Форманової (2012) та ін. У зарубіжній лінгвістиці проблематика конфліктної взаємодії висвітлена в працях В. Третякової та ін. Конфліктна взаємодія в мережевому дискурсі була певною мірою розглянута в статтях О. Горошко, Л. Компанцевої, Т. Полякової та ін.

Мета дослідження – виявлення особливостей розгортання конфліктної взаємодії та її структурування в мережевому дискурсі. Поставлена мета зумовила розв’язання таких завдань: 1) визначити поняття комунікативного конфлікту, проаналізувати особливості мережевого дискурсу, реалізованого в мовленнєвому жанрі коментарів; 2) описати структурні моделі розгортання конфлікту в коментарях користувачів соцмережі.

Матеріалом дослідження слугували коментарі українськомовних користувачів соцмережі Facebook, зафіксовані в спільнотах «Новини вищої освіти», «Літ_срач» та на офіційних сторінках відомих українських політичних та культурних діячів у 2022 році. Загальна кількість проаналізованих коментарів – понад 300 одиниць.

Методи дослідження

Стаття ґрунтується на методах лінгвопрагматики та інтернет-лінгвістики та поєднує мовознавчі дослідження дискурсу соціальних мереж, представленого у віртуальному комунікативному просторі, та особливостей комунікативної поведінки учасників мережевого спілкування. Лінгвопрагматичний метод скерований на аналіз інтеракцій віртуального спілкування, зокрема особливостей комунікативної поведінки його учасників. Метод інтернет-лінгвістики пов’язаний з урахуванням сфери комунікативної взаємодії, що опосередкована технічними засобами й передбачає аналіз соціальної мережі як вияву віртуальної комунікації.

Викладення основного дослідження

Протиставляючи конфлікт кооперації, дослідники наголошують на різних параметрах: «стан або ситуація зіткнення (протидії, протиборства); сторони конфлікту; участь різних суб’єктів у конфлікті; несумісні погляди або інтереси; бажання однієї зі сторін змінити поведінку інших учасників з користю для себе; усвідомлення цих дій опонентом та активна протидія їм; використання мовних і позамовних засобів» (Білоконенко, 2015: 19–20); стратегії, тактики й прийоми спілкування, уживані «згідно з комунікативними намірами та контекстом задля досягнення власної інтенції, що, не збігаючись у мовців, становить об’єкт непримиримих суперечностей» (Войцехівська, 2018: 94); реалізація власних цілей або інтересів без урахування «інтересів партнера / партнерів, що беруть участь у конфлікті» (Корольова, 2008: 51).

Під час аналізу мережевого конфлікту, зафіксованого в коментарях, потрібно брати до уваги “рівень” комунікативної взаємодії: спілкування здійснюється між мовцем і першими коментаторами або між коментаторами без автора основного допису. У соцмережах рівні такого спілкування називають “гілками” коментарів, що утворюють своєрідні “гнізда”: до кожного допису є основні “гілки”, у межах яких розгортається спілкування як реакції на відповідні коментарі. У такий спосіб конструюється їх своєрідне розгалуження. Окремі “вузли” коментарів трактуємо як ланки загального комунікативного ланцюга, що перебувають і у вертикальних, і в горизонтальних зв’язках. М. Пушина відзначає, що «гілка коментарів за своєю сутністю є віртуальним полілогом, що характеризується наявністю спектру комунікативних ролей, різних видів адресації, мовленнєвої взаємодії і політематичності» (Пушина, 2018: 48). Комунікативний конфлікт, що виникає між автором допису (мовцем) і коментаторами, пропонуємо називати конфліктом “першої ланки”. Це конфлікт, що виникає в соцмережах між автором основного допису й коментаторами цього допису: негативна реакція коментаторів на допис або його провокативний характер є репрезентантами такого конфлікту. Наприклад, коментарі до фотографії ректора Московського державного університету землевпорядкування зі зброєю в руках у спільноті «Новини вищої освіти»:

Світлана Висоцька: *От цікаво, їм укололи щось, що вбиває мозок? Чи щось приховано в телетрансляції для впливу на мозок? Чи це під землею в них щось заховано руйнівне? Чи це в повітрі в них щось розпилено? Ну не можуть люди бути такими нелюдьми! Ніде ж у світі немає таких нелюдів!*

Liana Onuk – Світлана Висоцька: *спутнік їм укололи.*

Николай Куш: *Як казав один дуже відомий московитський дипломат, дебіли, бл...* (Facebook, «Новини вищої освіти», 02.05.2022).

У соціальних мережах комунікативний конфлікт “першої ланки” на семіотичному рівні має вигляд як перелік коментарів, розміщених на одному рівні, але нижче й дрібнішим шрифтом щодо основного допису, напр., у спільноті обговорення стану сучасної української літератури «Lit_срач» розміщено лаконічний допис користувача Oksana Velit: *О, прекрасно, через мій діалог з Віталій Запека мене забанив Martyn Yakub. Бо ж не можна нагадувати ветеранам про те, що вони несуть пургу. Зате ветеранові можна одразу діставати козирь*

з рукава і капсом писати, що ти БАТА, бо не згодна з цілим аж ним. То що, це все ще про літературу? Цей допис викликав низку коментарів конфліктного характеру через незгоду з наведеними оцінками або обурення діями авторки допису:

Віталій Запека: *ти **руцькощелепна вата**, просто це визнай, ну поаскагли, ну не пажалкую тебе.*

Yaryna Burbon: *Мені здається, що категорично стверджувати про те, що ветеранська література вам не подобається можна тільки тоді, коли ви її прямо завзято читали. Але тоді свою нелюбов можна обґрунтувати фактами, цитатами ітд. А в іншому разі це просто ідеологічне несприйняття, що і прочитується у **зверхньому вашому тоні**.*

Serhiy Kyholi: *Та просто ти чергова **московська нацистка**. От і все. І література тут ні до чого (Facebook, 02.02.2022).*

Усі наведені коментарі адресовані авторці допису, і конфліктна взаємодія виникає саме через незгоду з її думкою. Ступінь неприйняття думки мовця є різним, тому фіксуємо як вияви вербальної агресії (інвективи, звинувачення, образи), так і конструктивну критику від коментаторів.

У соцмережах комунікативний конфлікт “першої ланки” охоплює коментарі, що приєднані до основного допису і є мовленнєвою реакцією на думки його авторів. У такому разі конфлікт цього типу характерний для дописів політиків, журналістів, лідерів думок, оскільки коментатори прагнуть висловити своє негативне ставлення або до особистості автора посту, або до його дій. Зважаючи на це, коментарі є деструктивними, а їхні автори не налаштовані на діалог, напр.:

П. Порошенко: *Дякую захисникам Миколаєва! Моральний дух у військових високий. Бо вони б'ються за своє, за рідне: за свою країну, свій дім та свою землю. Переможемо! З Україною в серці та з такими захисниками. Нехай завжди у них буде 4.5.0.*

Лілія Бричка: ***А в Маріуполь поїхати, слабо.** Там теж є люди.*

Аліна Яцуляк: *Тільки і робите те, що фотографуєтесь зі всіма) людям потрібна допомога, а не ваші обійми чи виставлені фотографії, як сильно ви підтримуєте свій народ 😊😊 не обов'язково кричати на весь світ, який ви люблячий до людей) вже **давно зрозуміло хто є хто!!***

Оксана Косандяк Білецька: *Я думаю що немає такої сім'ї, яка б не допомогла нашим воїнам. А **порох** помагає двом країнам*

агресорам, своїми рошенівськими товарами (Facebook, сторінка П. Порошенка, 21.04.2022).

У цьому разі конфлікт виникає як через зміст допису, так і через особистість його автора. До основного допису додають критичні коментарі, удаючись до звинувачень та образ.

Механізм розгортання комунікативного конфлікту тут такий: 1) поява основного допису; 2) негативна реакція адресатів на зміст тексту або на особу мовця; 3) висловлення в коментарі протилежної позиції; 4) реакція кожного наступного коментатора саме на основний текст допису; 5) утворення “гілки” коментарів до основного допису.

Комунікативний конфлікт “другої ланки” виникає як реакція на коментарі “першої ланки”. Лінгвісти характеризують цю комунікативну ситуацію в інший спосіб: випадкові спостерігачі конфлікту в мережі здатні сприйняти ситуацію як важливу для себе особисто та інтерпретувати події як конфлікт, до якого вони долучаються, ідентифікуючи себе з віртуальною групою і підтримуючи “своїх”. У цьому разі наявний основний допис, до якого подано низку коментарів, а в деяких із них представлений комплекс реакцій, що утворюють окрему коментувальну ланку, напр.,

Alina Schattenberg: *Рильський і Тичина – бездарі.*

Roman Hardashuk – Alina Schattenberg: *вагома думка.*

Sanya Malash – Alina Schattenberg: *бездарні «Сонячні кларнети», бездарні Рильського сонети* (Facebook, «Літ_срач», 02.05.2022).

Формальною ознакою конфліктів “другої ланки” є апелювання до конкретного коментатора та коментаря, що передбачає маркування відповідним покликанням. У такий спосіб визначено, до якого саме коментаря подано реакцію.

Конфлікт “другої ланки”, на нашу думку, тяжіє не до діалогічного, а до полілогічного типу спілкування: його учасники апелюють не лише до основного допису, а до коментарів одне одного, тому в межах окремих коментарів виникають нові “гілки” та “гнізда”, у дискурсивному просторі яких учасники спілкуються між собою, не дотримуючись теми обговорення основного допису. Наприклад, до допису В. Зеленського про евакуацію з Азов-сталі наведено коментар-подяку, що викликав низку конфліктних коментарів:

Sergej Speed: *Дякую Вам за те що ви такий справжній! Справжній Президент* 🍷 🇺🇦. *Надіюся що всі гниди в Україні незабаром зрозуміють*

що Україна зміниться! Вже змінилась ☹. І ніхто не буде мати перевагу над, скажу так, біднішими людьми тільки тому що він є “хтось”.

Юра Дзюба – Sergej Speed: *він справжній зрадник, і після перемоги буде відповідати.*

Liliya Grozan – Sergej Speed: *багато слів, а змістовності ноль. Попробую такий варіант, скажіть, будь ласка, чому розмінувати дорогу з Криму, ще й з випередженням плану, як заявляла верещук, якщо знали, що активна фаза буде, а що вона буде і коли вони знали, але народу не казали, щоб не панікував, так сказав Данілов. Поясніть, якщо можете (Facebook, сторінка В. Зеленського, 03.05.2022).*

Ознакою конфліктної взаємодії “другої ланки” тут є той чинник, що автора основного допису позначено займенником 3-ої особи “він”, тобто обговорення відбувається не з автором, а з коментатором.

У мережевому дискурсі коментарі “другої ланки” розташовуються ліворуч і знизу від вихідного коментаря, що утворює “гілку”. При цьому для прочитання всієї ланки потрібно “розгорнути” приховані коментарі. У такий спосіб у мережевому дискурсі надано пріоритет коментарям “першої ланки”, тоді як підпорядкованість і вторинність коментарів “другої ланки” визначена їх розташуванням та необхідністю вчинення додаткових дій з метою прочитання, напр., комплекс відповідей до одного з коментарів під дописом про Д. Арахамію на його офіційній сторінці:

Lora Stotska: *Це правда, що Арахамія їздить по військових частинах і агітує військових погодитись на компроміси з росією, фактично за капітуляцію на умовах росії. Що за саботаж під час війни?*

Сергій Гріщенко – Lora Stotska: *цей уйобок на таке здаєтєн, так що цілком можливо.*

Сергій Малий – Lora Stotska: *було би добре якби цю макакку пристрелили (Facebook, сторінка Д. Арахамії, 03.05.2022).*

Ускладнення рецептивної діяльності читачів часто негативно впливає на прагнення взяти участь в обговоренні на рівні “другої ланки”. Технічні можливості соціальних мереж унеможливають подання коментарів “третьої ланки”, але за допомогою позначення конкретного адресата конфлікт “зсувається” в бік діалогічної взаємодії між конкретними учасниками, причому ця взаємодія може бути реалізована як “коментар до коментаря”.

Ярослава Палько: *Гетьман з своїм військом!*

Сергей Величко – Ярослава Палько: *А де його синуля?*

Ярослава Палько – Сергей Величко: *всякі боти, не псуйте мою сторінку, вимітайтесь геть!*

Slava Petrov – Сергей Величко: *а тобі скільки рочків, що тебе це цікавить, сергіюко?*

Светлана Ксенз – Ярослава Палько: *вимітайтесь і ви зі своїм гетьманом* (Facebook, сторінка П. Порошенка, 21.04.2022).

Кожний з коментарів “першої ланки” має здатність утворити наступну ланку коментарів, що репрезентовано в мережевому дискурсі окремими “гніздами”, часто прихованими від читачів. Така “вузлова” будова конфліктної взаємодії передбачає одночасне розгортання окремих конфліктів, що об’єднані мікротемою (зміст основного допису), але водночас мають власну мікротему, що спричиняє виникнення конфлікту. У цьому разі, на відміну від конфлікту “першої ланки”, наявний полілог, “багатоголосся”: кожний учасник може одночасно брати участь у різних “ланках” обговорення, паралельно вступаючи в конфліктну взаємодію з різними коментаторами. Розгортання конфліктів у подальших “ланках” не представлено графічно, але марковано адресатними позначеннями.

Висновки

Конфліктна взаємодія в дискурсі соцмереж репрезентована двома виявами спілкування – конфліктами “першої ланки” і “другої ланки”. У першому варіанті коментарі утворюють мікротекст з основним дописом, а в другому – мікротекст з попереднім коментарем. Реалізація діалогічного спілкування в першому випадку й полілогічного в другому забезпечується графічними й технічними засобами віртуальної комунікації. З огляду на актуальність досліджуваного виду комунікації вважаємо перспективними наукові розвідки в обраному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоконенко, Л. (2015). *Українськомовний міжособистісний конфлікт*. Київ: Інтерсервіс. 2. Войцехівська, Н. (2018). *Конфліктний дискурс: структурно-семантичний і комунікативно-прагматичний аспекти*. Київ: ВД Дмитра Бурого. 3. Корольова, А. (2008). Стратегії і тактики комунікативної поведінки учасників спілкування в ситуації конфлікту. *Studia-Linguistica*, 1, 48–53. 4. Пушина, М. (2018). Коммуникативный конфликт в жанре интернет-комментария. *Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Серия лингвистика и межкультурная коммуникация*, 4, 46–50. 5. Селіванова, О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Полтава: Довкілля-К. 6. Славова, Л. (2012). *Мовна особистість лідера у дзеркалі політичної лінгвоперсоналогії: США – Україна*.

Житомир: Вид-во ЖДУУ ім. І. Франка. 7. **Форманова, С.** (2012). *Інвективи в українській мові*. Київ: ВД Дмитра Бурого. 8. **Grice, H. P.** (1975). Logic and conversation. *Speech Acts, Syntax and Semantics*, 12, 41–58.

REFERENCES

1. **Bilokonenko, L.** (2015). *Ukrainskomovnyi mizhosobystisnyi konflikt [Ukrainian-language interpersonal conflict]*. Kyiv: Interservis [in Ukrainian].
2. **Voitsekhivska, N.** (2018). *Konfliktnyi diskurs: strukturno-semantychnyi i komunikatyvno-prahmatychnyi aspekty [Conflict discourse: structural-semantic and communicative-pragmatic aspects]*. Kyiv: VD Dmytra Buraho [in Ukrainian].
3. **Korolova, A.** (2008). Stratehii i taktyky komunikatyvnoi povedinky uchasykyv spilkuвання v sytuatsii konfliktu [Strategies and tactics of communicative behavior of communication participants in a conflict situation]. *Studia-Linguistica*, 1, 48–53. [in Ukrainian].
4. **Pushina, M.** (2018). Kommunikativny konflikt v zhanre internet-komentariya [Communicative conflict in the genre of Internet commentary]. *Vestn. Volgogr. gos. un-ta. Seriya lingvistika i mezhkul'turnaya kommunikaciya – Bulletin of the Volgograd State University. Series Linguistics and Intercultural Communication*, 4, 46–50 [in Russian].
5. **Selivanova, O.** (2008). Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy [Modern linguistics: directions and problems]. Poltava: Dovkilia-K [in Ukrainian].
6. **Slavova, L.** (2012). *Movna osobystist lidera u dzerkali politychnoyi linhvopersonalohiyi: SSHA – Ukrayina [Linguistic personality of the leader in the mirror of political linguistics: USA – Ukraine]*. Zhytomir: Vyd-vo ZHDUU im. I. Franka [in Ukrainian].
7. **Formanova, S.** (2012). *Invektyvy v ukrayinskiy movi [Invectives in the Ukrainian language]*. Kyiv: VD Dmytra Buraho [in Ukrainian].
8. **Grice, H. P.** (1975). Logic and conversation. *Speech Acts, Syntax and Semantics*, 12, 41–58 [in English].

Швелідзе Лідія Дмитрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу, Національний університет «Одеська політехніка»; проспект Шевченка, 1, м. Одеса, 65044, Україна.

Tel.: +38-067-908-7000

E-mail: 9087000@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2291-5255>

Shvelidze Lidiia Dmytrivna – Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department of English philology and translation studies, Odesa Polytechnic National University, 1 Shevchenko Ave., Odesa, 65044, Ukraine.

Надійшла до редакції 13 травня 2022 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Швелідзе Л. Д. Реалізація конфліктної взаємодії в коментарях користувачів українського сегменту соцмережі Facebook. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2022. Вип. 56. С. 235–243. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2022.56.17>

АРА: Швелідзе, Л. Д. (2022). Реалізація конфліктної взаємодії в коментарях користувачів українського сегменту соцмережі Facebook. *Лінгвістичні дослідження*, 56, 235–243. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2022.56.17>